

Från 'herr direktören' till 'du' – en liten språkrevolution

Berättelse

Ett land där nästan alla säger "du"

Den som är ny i Sverige lägger ofta märke till en sak ganska snabbt: nästan alla säger "du" till varandra. Eleven säger "du" till läraren, den anställda till sin chef, och två främlingar på bussen gör likadant. Det känns i dag så självklart att man knappt tänker på det. Men för bara några årtionden sedan var det svenska tilltalet betydligt mer invecklat, och valet av ord kunde säga en hel del om hur man såg på den andra personen.

Så lät det förr

Förr i tiden var "du" inte något man sa till vem som helst. Ordet sparades framför allt till barn och till människor som stod en nära, som familj och goda vänner. Till andra valde man ett mer artig tilltal. Man kunde använda en titel – "direktören", "doktorn", "fru Andersson" – eller säga "ni". Att hitta rätt var inte alltid lätt. Fel tilltal kunde uppfattas som antingen för stelt eller för närgånget, och osäkerheten gjorde att många helst undvek att tilltala främlingar direkt.

1967 och mannen som blev en symbol

Under 1960-talet började detta förändras på allvar. Allt fler gick över till att säga "du" och använda förnamn till nästan alla, oavsett ålder och ställning. Den mest omtalade händelsen brukar knytas till år 1967. Då lät Bror Rexed, chef för myndigheten Medicinalstyrelsen, sina anställda veta att de gärna fick säga "du" till honom. Hans ord spreds och blev en känd symbol för hela förändringen, som senare fick namnet du-reformen.

En längre process än man ibland tror

Men bilden av Rexed som den som "startade" du-reformen är delvis en förenkling. Språkforskare, bland andra vid Institutet för språk och folkminnen, påpekar att övergången till "du" hade börjat långt tidigare, bland annat i tidningar och på flera myndigheter. Det var ingen organiserad reform med ett tydligt startdatum, utan en gradvis process som hängde ihop med stora samhällsförändringar, till exempel att allt fler flyttade in till städerna. Rexed blev en symbol, men han var en av många, och reformen kan sägas vara helt genomförd först under 1970-talet.

"Ni" finns kvar – och "du" är inte oartigt

Trots att "du" i dag är huvudregel har "ni" inte försvunnit. Ibland dyker det upp när någon vill låta extra artig, till exempel i kundservice eller mot en äldre person. Det betyder att man inte behöver vara orolig: att säga "du" till en främling räknas inte som oartigt i Sverige, snarare tvärtom. Den som ändå vill vara på den säkra sidan kan lyssna efter hur andra omkring gör.

Tilltal och jämlikhet

För många hänger du-reformen ihop med synen på jämlikhet. När nästan alla säger "du" till varandra, tonas skillnaden mellan "fin" och "vanlig", mellan chef och anställd, ner i själva språket. Att alla tilltalas på samma sätt kan ses som ett litet men tydligt tecken på tanken att människor är lika mycket värda. Samtidigt är det värt att minnas att tilltal skiljer sig mellan kulturer, och att inget av sätten i sig är "finare" än det andra.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
tilltal	sättet man talar till någon på (du, ni eller en titel)
invecklad	svår, med många delar att tänka på
stel	stram och formell; inte avslappnad
närgången	för privat eller påträngande mot någon
ställning	den plats eller roll man har i samhället eller på jobbet
myndighet	ett organ som utför uppgifter åt staten
symbol	något konkret som står för en större idé
förenkling	när något görs enklare än det egentligen är
organiserad	planerad och styrd; inte slumpmässig
gradvis	steg för steg, lite i taget
huvudregel	det som gäller i de allra flesta fall
jämlikhet	att alla behandlas lika och är lika mycket värda

Läsförståelsefrågor

---

1. Vad menar texten med att tilltalet förr “kunde säga en hel del om hur man såg på den andra personen”?
  1. Att man alltid sa exakt vad man tyckte om personen.
  2. Att valet mellan “du”, “ni” och titel visade vilken relation och respekt man ville uttrycka.
  3. Att man bara fick prata med personer i samma ålder.
2. Varför undvek många förr att tilltala främlingar direkt?
  1. Det var förbjudet i lag att prata med okända.
  2. Det var svårt att veta vilket tilltal som passade, och man var rädd att välja fel.
  3. Man fick bara använda titlar och aldrig namn.
3. Vad var Bror Rexeds roll i du-reformen enligt texten?
  1. Han uppfann ordet “du”.
  2. Han blev en symbol, men han satte inte igång förändringen ensam.
  3. Han stoppade du-reformen i flera år.
4. Hur beskriver texten själva du-reformen?
  1. Som en planerad reform med ett tydligt startdatum.
  2. Som en förändring som växte fram steg för steg, i takt med att samhället i stort förändrades.
  3. Som något som bara hände inom en enda myndighet.
5. Vad säger texten om att säga “du” till en främling i dag?
  1. Det uppfattas oftast som oartigt.
  2. Det är inget problem och ses inte som oartigt.
  3. Det är förbjudet inom kundservice.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Du-reformen var helt genomförd redan på 1960-talet.
  2. Ordet “ni” används aldrig längre i svenskan.
  3. Övergången till “du” hade börjat i tidningar och på myndigheter före 1967.
  4. Bror Rexed arbetade som läkare innan han blev chef.
7. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Forskare vid Isuf menar att bilden av Rexed som reformens start är en förenkling.
  2. Texten säger att “du”-tilltalet i sig är “finare” än andra sätt.
  3. Du-reformen hängde ihop med att allt fler flyttade in till städerna.
  4. Du-reformen ledde till att titlar som “direktören” förbjöds i lag.
8. Förklara med egna ord varför det förr kunde vara stressande att välja tilltal.

9. Varför kan man kalla Bror Rexed en “symbol” snarare än reformens egentliga upphov? Använd texten.
10. Texten kopplar du-reformen till jämlikhet. Förklara hur ett litet ord som “du” kan hänga ihop med tanken att människor är lika mycket värda.
11. I sista stycket står att “inget av sätten i sig är ‘finare’ än det andra”. Vad tror du att texten vill säga med det? Motivera ditt svar.
12. Varför är det viktigt att texten skriver att Rexed “inte startade allt på egen hand”? Resonera utifrån texten.

Diskussionsfrågor

- Texten menar att hur vi tilltalar varandra säger något om hur vi ser på varandra. Håller du med? Ge exempel.
- En enda persons ord blev en symbol för en stor förändring. Varför tror du att historien ofta lyfter fram enstaka personer i stället för långsamma processer?
- I dag är “du” huvudregel i Sverige, men “ni” finns kvar. Tycker du att det är bra att ha kvar ett mer artigt tilltal? Motivera.
- Tilltal skiljer sig mellan kulturer. Vad kan hända när människor med olika vanor möts – och hur kan man undvika missförstånd?
- **Skriv (6–8 meningar):** Jämför hur man tilltalar äldre, chefer och främlingar i Sverige med hur det fungerar i ett land eller språk du känner väl. Vad är likt, vad är olika, och vad tycker du själv fungerar bäst?